

Anadolu Din ve İnançları Platformu / Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar / Bölüm 1

Lora Çapar ile “Vakıflı Köyü Müzesi”

KONULAR: Vakıflı köyünde hayat, etnografik müze fikrinin çıkışı ve kuruluşu, müzenin tanıtımı, gelecek projeler.

Anadolu Din ve İnançları Platformu için yeni bir seriye başlıyoruz. “Kültür Mirasımızı Sırtlayanlar” adını verdiğimiz bu söyleşi serisinde Türkiye’nin farklı coğrafyalarından kültür mirası emekçilerini misafir edeceğiz. Her programda farklı bir konuyu işleyeceğiz. İlk bölümde sanat tarihçi Lora Çapar ile son Ermeni köyü Vakıflı’yı ve etnografik müzesini konuştuk. (Söyleşi 6 Şubat 2023 depremlerinden önce gerçekleşti. Köyde bazı evler ve kilisesi hasar aldı. Tamir ve inşaat çalışmalarının 2024 sonuna kadar devam edeceği bildirildi.)

Nükhet Everi- Lora, öncelikle seni tanıyabilir miyiz?

Lora Çapar- İstanbul’da doğdum, büyüdüm. Kayseri kökenli bir ailenin çocuğuyum. 13 yıl Agos gazetesinde, 7 yılını Hrant Dink ile birlikte çalıştım. 2013 yılında bu köye yerleştim. Eşim Cem Çapar’la (kilise vakfi başkanı) evlendikten sonra buraya geldim. Göç ettikten sonra yaşamıma burada devam ediyorum.

Nükhet Everi- Köyde çok güzel faaliyetler var, kadınlarla çok güzel şeyler üretiyorsunuz. Onlardan biraz bahsedebilir misin?

Lora Baytar- Burada kadınlar çok çalışkan. Erkekler de bahçelerde, tarlalarda çalışıyor ama kadınlar gerçekten erkeklerden daha çok çalışıyor diyebilirim. Kadınlar birlik olarak 2005 yılında bir kooperatif kurmuş. Herkes yaptığı ürünüyle kooperatifte yer alıyor. Kimisi ceviz reçeli, kimisi turunç reçeli, kimisi iğne oyası, kimisi nar ekşisi, kimisi hepsini birden yapıyor. Burada satılan ürünlerin gelirlerinin büyük bir kısmı kadınlara, küçük bir kısmı da kilise vakfına kalıyor.

Nükhet Everi- Bununla sınırlı değil oradaki zenginlikler, güzellikler. Bir şeyler yapıyordu orada, bir hareketler vardı. Sonra ortaya çıktı ki harika bir müze kurdunuz.

Lora Baytar- Açıkçası kendimizi ziyaretçinin yerine koyduktan sonra bu müzeyi kurmaya karar verdik. Dediğin gibi çok ziyaretçi alan bir köy burası. Şimdilerde adı kendinden büyük bir köy haline geldi. Geliyorlar kiliseyi geziyorlar, fotoğraf çekiyorlar. Biraz bakınıyorlar, şanslılarsa sorularına cevap alabilecekleri birilerini buluyorlar. Kadınların yaptıkları ürünlerden satın alıp dönüyorlar. Döndüklerinde acaba bu köy hakkında akıllarında ne kalıyor diye düşündük. Bu köyün daha fazlası olduğunu göstermemiz gerekiyordu ziyaretçiye. Bu amaçla bu müzenin yoluna çıktık diyebilirim.

Nükhet Everi- Anladığım kadarı ile somut olmayan kültür mirasını toparlamışsınız. Köyün, bölgenin Ermeni kültür mirasını toparlamışsınız.

Lora Baytar- Doğrusu sadece vakıflı köyün değil ama Musa Dağı' da yaşayan 7 Ermeni köyünden her birinden izler bulabiliyorsunuz bu müzede. Küçük bir alan içerisinde her şeyi vermeye çalıştık.

Gelenekleri anlatırken bilgi panolarında metinler koyduk. Vitrin içlerinde örnek eşyalar kullandık. Filmlerimiz var. Asdvadadzin Bayramı'nda (Meryem Ana Yortusu) yapılan harisa yemeğinin canlandırmasını yaptık bir silikon heykelle. Geçen yıldaki bayramdan çekimler yaptık. O çekimlerden bir film oluşturduk. Evlilik geleneklerini anlatan bir köşe yaptık. Burada da eski düğünlerden görüntülerden oluşan bir film hazırladık. Yine Köyün günlük hayatını anlatan bir film hazırladık.

Nükhet Everi- Müzeye girildiği andan itibaren sıralamasını nasıl tasarladınız?

Lora Baytar- Belli başlı temalarda genel Ermeni kültürü ağırlık basıyor. Mesela inancımız değişmiyor. İstanbul Ermenileri ile buradaki Ermenilerin inançları aynı. Bu konuda ortaklaşıyoruz. Ama tarım dediğimiz zaman bu bölgenin tarımı biraz farklı. Organik tarımda burası ödül almış ilk köylerdendir. Dolayısıyla ile tarımda nasıl başarılı olmuş bu köy diye anlattığımız zaman özelleşmek zorundayız. Aynı şekilde evlilik gelenekleri de öyle. Evet, kilisede evleniliyor, aynı ritüel devam ediyor ama detaylar var. Bu detayları da biz burada vurgulamaya çalıştık.

Girişte sizi bir eski bir elbise karşılıyor. Eski bir nişan elbisesi, benim bu köy için, bu müze için bulduğum ilk eser. Köyde gelinlik arayışına girmiştim. Kadınların hepsini tek tek sordum, maalesef durmuyordu. Çünkü köyde herkes tek bir gelinlikle evlenmiş. Burada zengin bir aileye gelin olan bir büyüğümüze evlenirken bir gelinlik dikilmiş ve evlenecek olanlar o gelinliği kullanmışlar. Bir evde eski bir elbise bulduk. O evde bulduğumuz şekliyle de müzenin girişine koyduk.

Sonra içeri girdiğiniz zaman size bu köyün dili karşılıyor. Bu köye özel bir Ermenice konuşuluyor. Musa Dağı Ermenicesi denilen bir ağız bu. İstanbul Ermenicesinden yani Batı Ermenicesinden ve Ermenistan Ermenicesinden farklı. Bu dilin farklılığını vurgulayacak bir pano hazırladık.

Kısa bir köy tarihçesinden sonra Din bölümüne geçiyorsunuz. Din vitrinin içinde din yayınlarında kullanılan eşyalardan örnekler koyduk, bulabildiğimiz en eski örnekleri. Sırma işli bir muganni kıyafeti, bir kutsal kase örtüsü, bir papaz pelerini, özel inciller, örtüler, bu tarz objeler var vitrin içerisinde. Bu vitrin içinde de Eski bir incimiz var, Pera Ermeni Kilisesi'nden kalma bir incil. Bir de kumbaramız var, Mersin Ermeni Kilisesi'nden bir kumbara. Musa Dağı'nın köylerindeki dini inancı anlatan bir bilgi panosu ve yanında da yortularını anlatan bir bilgi panosu koyduk. Bu yortuların en coşkuyla kutlanana Asdvadadzin Yortusu, Meryem Ana'nın göğes yükselişi 15 Ağustos'ta kutlanır. O bayramda yapılan harisa yemeğini anlattık.

Harisa aslında bildiğiniz keşkek, dövme, yani bütün Anadolu'da etle buğdayın birlikte pişirilerek yapıldığı bir yemek. Burada da bayram yemeği olarak yapılıyor. Onu anlatan bir köşe hazırladık. Bir silikon heykelle, kazanın dövülme sesini vererek bir canlandırma yaptık. Yine bir film kullandık burada. Sonrasında göçü işledik. Göçü metafor gibi gördük. Bir bavul, bir baston ve bir fotoğraf üzerinden göçü hissettirerek Musa Dağ, Port Said günlerine geçiş yaptık. Port Said günlerinde kamp günlerini anlattık. Ve yine burada bir ses efekti kullandık. Ganche Grung (Anlat Turnam) diye bir türkü vardır. Bir gurbet türküsü. Sonrasında mimariyi, müziği anlattık ve vitrin içinde de bu eşyalardan örnekler koyduk. Evlilik geleneklerini anlattığımız bir köşemiz de var.

Nükhet Everi- Peki köyün insanların müzeye bakışı nasıl oldu? Onlar neler diyorlar? Onlardan da bahsedelim.

Lora Baytar- Bu müzeyi biz tek başımıza yapmadık, köylüyle birlikte yaptık. Vitrinlerdeki her eşya bu köydeki evlerden çıktı. İlk başta müze fikri çok sıcak gelmedi. Yani müze bir değişim demek belki, bilmiyorum. Şu anda herkes, hepimiz çok memnunuz. Gelen ziyaretçiden de olumlu dönüşler alıyoruz.

Nükhet Everi- Peki müzeye geldiğimiz zaman gezdiren biri var mı? Yoksa buyurun siz kendiniz gezin mi diyorsunuz?

Lora Baytar- Sanat tarihi mezunu bir gencimiz müzede duruyor. Arzu eden ziyaretçilerimize anlatıyor. Ama bazı ziyaretçilerimiz kendisi de gezmek istiyor olabilir. Dileyen ziyaretçilerimiz için rehberlik yapabiliyoruz.

Nükhet Everi- Lora biraz da köyün yapısından bahsedelim mi? Köyde kaç kişi var? Genelde ne iş yapıyorlar? Kadınların kooperatif dışında yaptıkları başka şeyler var mı? Kaç kişi gerçekten Ermenice konuşuyor? Aranızda Ermenice konuşuyor musunuz?

Lora Baytar- Köyde herkes birbiriyle köy Ermenicesini konuşuyor. Ben buraya geldiğimde hiçbir şey bilmiyordum. Ama artık konuşulan her şeyi anlıyorum. Ama tabii çocuklar çok fazla kullanmıyor. Benim yaşım ve üzeri tamamen köy Ermenicesi ile konuşuyor.

Bu köyde insanlar genelde turunçgil ile uğraşiyor, çiftçilik yapıyorlar. Genelde herkesin bahçesi var ve bütün yazını, kışını bu bahçe işlerinde geçiriyorlar. Kadınlar da bahsettiğim gibi reçel, nar ekşisi, likör, sabun, bir sürü şey yaparak zamanlarını geçiriyorlar.

35 ev yaşıyor köyde. Yaklaşık 100 kişi civarında. Ama yaz döneminde bu sayı 5'e 6'ya katlanıyor diyebilirim. Evin İstanbul'daki, Fransa'daki, Almanya'daki akrabaları da geliyor.

Nükhet Everi- Peki müzeyle bağlantılı olarak başka projeler var mı?

Lora Baytar- Müzeden önce biz burada müzenin de içerisinde olduğu Patrik Mesrop 2 Kültür Merkezi bünyesinde kadınların yaptığı ürünler için bir mutfak hazırladık. Bunun için de bir Sodes projesi yaptık. Hatay Valiliğine bağlı bir kurumdan destek alarak buradaki kadınlarımıza sertifika kazandırdık. Sonrasında zaten bu müze projesini hayata geçirdik, sonuçlandırdık. Bundan sonrasını şimdilik öngöremiyoruz ama müzeye dair yapmak istediğimiz çok şey var. Bir sempozyum düzenlemek istiyoruz mesela. Bunu düzenli geleneksel bir hale getirmek istiyoruz. Yine müze içerisinde geçici sergiler açabilmek istiyoruz.

Nükhet Everi- Müze inşallah çok çok ziyaretçi alacak. Bütün projelerinizin de yolu açık olsun diyorum.

Lora Baytar- Buraya da bekliyoruz inşallah, yerinde görmeye.